

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

AYLIK DERGİ

COLLECTION OF
PROF. DR. OKTAY ASLANPAŞA - İSTANBUL

SAYI 182

YIL XVI

ARALIK 1977

PLEVNE KAHRAMANI
GAZİ OSMAN PAŞA'NIN HAYATI

(1832 - 1900)

M. Şakir Ülkütaşır

BİRİNCİ BÖLÜM

Sivil ve Askerî Hayatı

Türk tarihinde "Plevne Kahramanı" adı ile anılan ve milletlerarası bir ün kazanmış olan Gazi Osman Paşa, 1832 yılında Tokat'ta doğmuştur. Yağcıoğulları lâkabını (soyadını) taşıyan bir âilenin tek erkek çocuğudur. Küçük yaşta âilesiyle birlikte İstanbul'a gelmiş ve Beşiktaş'ta "Rüştiye" okuluna girmiştir. 1844'te, dayısının "Ders Nâzırlığı"nda bulunduğu "Askerî idâdisi"ne verilmiştir. Beş yıl bu askerî lisede okuduktan sonra Harbiye'ye geçmiştir. 1853 yılında Harb Okulu'ndan üçüncülükle ve Teğmen (o zamanın deyimi ile Mülâzım-i sâni) rütbesiyle mezûn olmuştur. Okulda iken "Osman Efendi, Beşiktaş" diye okul kütüğünde yazılıydı.¹ Kurmay (Erkâmı harp) sınıfına ayrılacağı sıralarda Kırım ve mukaddes yerler) mes'elesi (1853) ortaya çıkmıştı.

Çar I. Nikola (1800-1855), Karadağ'da başgösteren bir hareketi, Kudüs'te Hristiyanlarca mukaddes sayılan yerlere âit olup eskiden beri Katolik ve Ortodoks papazlarınca paylaşılamiyan hak ve vazifeler kavgasını ileri sürerek Ortodoksları koruma isteğinde bulunmuştu. Bâbîâlî, bu isteği, araya girmeye reddetti. Bunun üzerine Ruslar bir ultiमतom vererek, Romanya'nın kuzeyindeki, Eflâk ve Buğdan'ı işgale başladılar; bunun üzerine Babiâli de Rusya'ya savaş ilân etti (29 Eylül 1853).

(1) Askerî okullarda öğrenci, doğum yeri ile kütüğe geçer ve öyle çağrılırdı.

Kurmay sınıfına ayrılan Teğmen Osman Nuri Efendi de Rumeli'deki orduya gönderildi.² Kırım savaşı (1853-1856), Osmanlı İmparatorluğu ve müttefiklerinin (ki, İngiltere, Fransa ve Sardunya (İtalya) idi) zaferi ile sonuçlandı. 8 Eylül 1855 tarihinde Sivastopol (Akyar) alındı. 30 Mart 1856 da bütün Avrupa devletlerinin katılımıyla "Paris Barış Andlaşması" imzalandı.

1857 yılında, Kırım Savaşı'ndan İstanbul'a dönen Yüzbaşı Osman Nuri Efendi, (Harbiye Nezareti - Millî Savunma Bakanlığı) Genel Kurmay dairesindeki vazifesini sürdürmeğe başladı. 1858 de rütbesi Önyüzbaşılığa (eski deyimiyile Kolağası) yükseltildi. 1859 da Anadolu'nun haritasının yapılmasına ve örnek olarak Bursa'dan başlanmasına Babıâli'ce karar verildiğinden ortaya giden hey'ete dâhil oldu. 1861 de Rumeli Yenişehiri'nde toplanmış olan Ordunun Kurmay Hey'etine memur edildi. 1862 de Hassa Ordusuna (ki İstanbul ile çevresindeki birliklerden oluşuyordu) bağı 4. alayın 2. taburuna nakledildi. 1862 yılı sonlarında aynı ordunun 3. alayının 2. taburuna komutan tâyin edildi ve rütbesi Binbaşılığa çıkarıldı.

Cebelilübnan'da Devlete başkaldıran Yusuf Kerem'in yakalanması işine komutasındaki taburiyle memur edildi ve ayaklanmanın bastırılmasında mühim rol oynadı.

Girit Adası'nın Yunanistan'a katılması isteğinde bulunan Rumlar, işi biraz daha ileri götürerek ayaklanmışlardı. Binbaşı Osman Nuri Bey, 1866 da Girit'teki ayaklanmayı bastırma işiyle vazifelendirildi. Ada'da güvenliğin sağlanmasına kadar orada kaldı. Girit'te gösterdiği çaba ve fedâkârlık kendisini daha yakından tanıtmaya vesile oldu. Kırım Savaşında Osmanlı "Serdâr-ı ekram"ı olan Ömer Paşa'nın da takdirini kazanmış olan Osman Nuri Bey 1867 de Yarbay (eski deyimiyile Kaymakam), 1868 yılında da Albay (eski deyimiyile Miralay) oldu. Ayrıca 3. rütbeden Mecidi Nişanı ile de mükâfatlandırıldı.

1868 de başhyan ilk Yemen ayaklanmasını önlemek ve ayaklanmanın genişlememesi için Redif Paşa'nın komutasında buraya bir tümen (fırka) asker gönderilmesi kararlaştırıldı. Yedek (ihtiyat) erler silâh altına alınarak yeni bir tümen meydana getirildi. Albay Osman Nuri Bey bu tümenin 1. alay komutanı olarak ayaklanmanın bastırılmasında görev aldı. Gösterdiği çaba ve başarılar üzerine rütbesi Tuğgenerallige (Mirlivâlığa) yükseltildi. Yemen'de hastalandığından havadeğişimi amacıyla 1871 de İstanbul'a geldi.

(2) Yüzbaşı F. W. Von Herbert'in "Plevne Savunması" adlı kitabında 21 Mart 1855 Opatoria savaşında da yararlık gösteren Osman Nuri Efendi'nin aşamasının üsteğmenliğe yükseltildiği yazılıdır.

Birkaç ay kadar İstanbul'da dinlendikten sonra aynı yıl içinde 3. Ordunun "Redif livâliği"na tâyin edildi. Bir süre 3. Ordunun merkezi olan Manastır'da kaldı. 1873 yılında Karadağ ve Sırbistan sınırlarındaki Yenipazar tümeni komutanlığına verildi. Tümenin öğrenim ve eğitiminde gösterdiği başarı, o zaman 3. Ordu Müşürî (Mareşal) bulunan Derviş Paşa ile Sarasker (şimdiki deyimle Millî Savunma Bakanı) Paşa'nın dikkatini çekti ve takdir edildi. rütbesi Tümgeneralliğe (Ferikliğe) yükseltilerek "İstanbul Merkez Komutanlığı"na getirildi. Bu vazifede kısa bir süre kaldı ve aynı yılın Aralık (1873) ayında Arnavutluk'taki İşkodra Komutanlığı'na gönderildi. Oradan Bosna'ya nakledildi. (Ağustos 1874). 1875 yılında Merkezi Erzurum'da bulunan 4. Ordu Kurmay Başkanlığı'na tâyin edildi.

Balkanlarda (hususiyile Sırbistan ve Bulgaristan'da) siyasal durumun birdenbire karışması üzerine Hükümet bu bölgede askerî tedbirler de almağa başlamıştı. Bu cümleden olmak üzere Osman Paşa, Erzurum'dan İstanbul'a çağrılarak (Eylül 1875) Niş'teki 1. Tümen Komutanlığına nakledildi. O sırada Yâver Paşa'nın Anadolu'da başka bir vazifeye tâyini üzerine Vidin'deki kuvvetleri tez elden seferber duruma koydu ve savaş için gereken bütün hazırlıkları tamamlayarak bu kuvvetleri Sırp (Yugoslavya) sınırına bir buçuk saat uzaklıkta bulunan Adliye kasabası çevresinde topladı.

Çarlık Rusya'sı, ünlü Fransa-Prusya (1870-71) savaşından ve Fransa'nın yenilgisinden yararlanarak Avrupa devletlerine yaptığı bir bildiri ile bundan böyle kendisini Paris andlaşması (1856-57) nin, Karadeniz'in tarafsızlığına dair olan hükümlerini bağı saymadığını bildirmişti. Bu sebeple Rusya ile Osmanlı İmparatorluğunun arası açılmış oldu.

Balkan Devletleri'nin (hususiyile Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan) bağımsızlık ve muhtariyet istekleri şiddetini arttırmış, silâhlı bir davranış haline gelmişti. Hersek'te başhyan ayaklanma Bosna'ya da yayılmıştı. Sırp lar ve Karadağlı'lar bu ayaklanmada ön ayak oluyorlar ve yardım ediyorlardı. Bulgaristan'da da ayaklanma başlamıştı. Bu sıralarda Sultan Abdülaziz de tahttan indirilmişdi. (29/30 Mayıs 1876)

Sırp lar, savaşa hazırlanıyorlardı. Osmanlı Devleti de buna karşı koymak için askerî tedbirlerini almış bulunuyordu, 27 Haziran 1876 tarihinde Belgrat'dan İstanbul'a Bâbîâli'ye bir ulti maton geldi. Bu ulti matomda: Sırp sınırında toplanmış olan askerlerimizin geriye çekilmesi ve Prens Milan'ın Bosna vâli liğine tâyini isteniyordu. Bu ulti matoma Bâbîâli tarafın dan olmaz karşılığı verildi. Bunun üzerine prens Milan Türkiye'ye savaş

ilân etti (2 Temmuz 1876). Sırp ların Vidin, Yenipazar yönlerinden giriş-
tikleri saldırı ile savaş başladı. Karadağ Prenslığı de bu savaşa hemen
katıldı. Vidin komutanı Osman Paşa, savaş haberini Adliye Kasaba-
sında kurduğu "Ordugâh"ında haber alır almaz yıldırım hızıyla Sırp sı-
nırını geçti. Sırp lar, bu ansızın yapılan Türk saldırısı karşısında şaşır-
dılar. Tümgeneral Osman Paşa, parlak bir zafer kazanarak İşvar tepelerini
tuttu (18 Temmuz 1876). Timak ırmağının suları çekildiği bir günde de
ansızın ırmağı geçti ve bütün askerî gücü ile Zayçar'a yüklendi.

Kanlı savaşlardan sonra Sırp ları kesin bir yenilgiye uğrattı (7 Ağus-
tos 1876). Bu başarısı üzerine de rütbesi Maraşallığa (Müşirliğe) yük-
seltildi ve bir "nişan" ile de mükâfatlandırıldı. Ahmet Eyyüp Paşa Ko-
lordusunun Aleksinaç mevkiine saldırması üzerine burada da bozguna uğ-
rayan Sırp lar çok güç duruma düştüler (13 Eylül 1876). Sırp lar, ateşkes-
me yapmak için Avrupa devletlerine başvurdular. Sonunda iki üç hafta
sürelî bir ateşkes imzalandı. Osman Paşa, Vidin'e döndü. Vidin Kalesi'nin
istihkâmlarını onarttırarak sağlam hale getirdi. İstihkâmları 500 parça
top alabilecek bir biçime soktu. Askerin öğrenim ve eğitimine çalıştı.

İstanbul Konferansı'nın dağıtılmasından sonra Londra Konferansı
tarafından alınan kararlar Meclis-i Mebusân'ca (bugünkü deyimile Büyük
Millet Meclisi) kabul edilmediği gibi Çar'ın da bâzı teklifleri red olunmuş-
tu. Bunun üzerine Ruslar, 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devletine sa-
vaş ilân ettiler. Bunu fırsat bilen Romanya, Bulgaristan ve Karadağ da
Rusların yanında yer aldı.

Osman Paşa, 1877 Haziran ayının sonlarında, Tuna Orduları Başko-
mutanı, "Serdâr-ı Ekrem" Abdülkerim Nadir Paşa'ya başvurarak "Vi-
din'in elde tutulabilmesi için burada on iki taburluk bir kuvvet bırakıp
geriye kalan yedek (ihtiyat) taburları birleştirerek böylece meydana ge-
lecek olan 'Mürettep Kolordu'yu komutasına alarak Vidin'den çıkmak
ve Niğbolu'yu savunan Hasan Sabri Paşa tümeniyle birleştikten sonra
Lofça'dan Tırnova üzerine yüklenmek, buradan Eskiçuma yolu ile Şum-
nu'ya gelmiş bulunan ordu ile beraberce Zıştevi doğrultusunda düşmana
doğru yürümek" esasını kapsayan bir plân teklif etti. Bu teklif, Abdül-
kerim Paşa tarafından kabul edilmedi. Osman Paşa 7 Temmuz 1877 ta-
rihinde teklifini makine başında Padişaha (II. Sultan Abdülhamit) da
tekrar etmek zorunda kaldı ve savunulmasının bir değeri kalmıyan Niğ-
bolu'daki kuvvetlerle birleşerek Tetevan balkanlarını tuttuktan sonra düş-
manın sağ kanadı üzerine ansızın bir baskın yapacak olursa başarı elde
edeceğini ve bunun sorumluluğunu her zaman üzerine almağa hazır oldu-

ğunu da sözlerine ekledi. 11 Temmuz 1877 tarihinde Osman Paşa'ya plânının gerektiği biçimde davranabileceği, Padişah tarafından, bildirildi.

Osman Paşa, 12 Temmuz 1877 de Vidin'den hareket etti. Yolda iken, 15 Temmuzda, Serdâr-ı Ekrem'den gelen bir telgrafta "Niğbolu'nun kötü bir duruma düştüğü ve "mürettep Kolordu"nun acele Plevne'yi tutması" emrediliyordu. Bu dakikadan itibaren askerî hareketin amacı değişti. Osman Paşa da tabiatıyla Tetvan balkanlarını tutmaktan vazgeçti. Vidin'den ayrılışının altıncı günü, 18 Temmuz 1877 de, Niğbolu'nun düşmanın eline geçtiği ve oradaki Tümenin de tutsak düştüğünü haber aldı. Eğer daha önce Osman Paşa'nın yaptığı teklif kabul edilmiş olsaydı, Niğbolu'daki Tümen belki de bu kötü âkibete düşmeyecekti. Osman Paşa'nın komuta ettiği "Mürettep Kolordu" sıkı bir yürüyüşle 18 Temmuz 1877 tarihinde Plevne önlerine geldi. O gün Plevne'yi düşmandan geri aldı ve şehirde düzeni sağladıktan sonra da Karargâhını Plevne'nin kuzeyinde kurdu. Hemen savunma hattının yapılmasını emretti ve 19 Temmuz 1877 tarihinde de Birinci Plevne Savaşı başlamış oldu.³

Osman Paşa burada, Dünya askerlik tarihine geçecek olan ünlü "Plevne Savunması"nın ilk zaferini kazandı, 20 Temmuzda Plevne'de istihkâm adıyla hemen hemen hiç bir şey yoktu. Plevne kasabası açık bir arâzi üzerinde kurulmuştu. Osman Paşa, topraktan meydana getirdiği istihkâmlarla (tabya) bütün "ta'biye" usüllerini alt-üst etti. Plevne'de askerlik tarihinin en büyük ve en ünlü savunmasını yaptı. Plevne'nin yeşil tepeleri üzerinde düşman ordusuna ve bütün Dünya'ya: "Buraya kadar, buradan ileriye geçilemez!" diye gürlediği ve bütün gönülleri Plevne savunması ile doldurduğu zaman kahraman ve ferâgatli ordusuna inanmış ve dört buçuk ay (16 Temmuz 1877 - 10 Aralık 1877) bu inançla kat-kat üstün kuvvetlere karşı dövülmüştü. Düşmanın Plevne kuşatması sırasında ise, fedakârlık gösterecek olan subaylarımıza Tümgenerallik (feriklik) dâhil olmak üzere, yükseltme ve ikinci safhada "Mecidi nişanı" verebilmesi de pâdişah tarafından izinli kılındı.

7-12 Eylül 1877 deki üçüncü Plevne zaferi üzerine Osman Paşa'ya II. Abdülhamit tarafından "Gazilik" ünvanı verildi. Rusların bütün baş eğme tekliflerini reddederek 10 Aralık 1877 günü bir çıkış-yarma hareketine girişti. Fakat yaralandı ve tutsak düştü. Savaş alanına gelen Çar

(3) Üç safhada cereyan eden bu savaş da halk arasında (93 Harbi) diye anılır.

(4) II. Aleksandr, I. Nikola'nın oğlu ve ölümünde onun yerine geçendir. 93 (1876-77) savaşı Ayastafanos ve Berlin andlaşmaları bunun zamanındadır. 1881'de nihilistler tarafından öldürülmüştür.

II. Aleksandr (1855-1881)⁴. Gazi Osman Paşa'ya şu sözleri söyledi: "Sizi tebrik ederim. Plevne savunması askeri târihin en güzel bir olayıdır. Kılıcınızı kendi ülkenizde gibi şerefle taşıyabilirsiniz". Çar'ın karargâhında yarası dört gün tedavi edilen Gazi Paşa, maiyeti ile beraber 16 Aralık 1877 tarihinde önce Kişinef'e, sonra da Harkof'a götürüldü. Harkof'taki tutsaklık yaşamında da büyük saygı gördü.

Osmanlı İmparatorluğunun yenilgisi ile sonuçlanan bu savaşta (ki, halk arasında "93 harbi" diye anılır) Ruslar İstanbul kapılarına (Ayastafanos-Yeşilköy)e kadar geldiler. 3 Mart 1878 târihinde ağır şartları hâvi bir ateşkes antlaşmasını ("Ayastafanos "Yeşilköy" mütarekesi") imzalamaya mecbur kaldık. Bundan sonra hususî bir vazifeye, o zaman Rusya'nın Başkenti olan, Petersburg'a giden Rauf Paşa'ya aynı zamanda Gazi Osman Paşa'nın İstanbul'a dönmesi için İmparator (Çar) başvurması işi de verilmişti. II. Sultan Abdülhamit'in bu isteği Rus Çarı II. Aleksandr tarafından kabul edildi ve Gazi Osman Paşa, Mart 1878 târihinde Rauf Paşa ile birlikte İstanbul'a döndü. Osman Paşa, İstanbul'da halkın coşkunu ve heyecanlı sevgi gösterileriyle karşılandı. II. Abdülhamit, Osman Paşa'yı doğrudan Yıldız Sarayı'na dâvet etti. Sultan Abdülhamit onu kucaklayarak karşıladı ve: "Benim yüzümü ağarttın. İki Cihanda da senin de yüzün ak olsun!" dedi. Ertesi gün "Hassa Müşirliği"ne atandığı da kendisine bildirildi.

Gazi Osman Paşa 9 Haziran 1878 de "Mabeyn Müşiri - Saray Mareşali" oldu. 5 Kasım 1878 de Mabeyn Müşirliği, uhdesinde kalmak üzere, Seraskerliğe (bugünün deyiimiyle Millî Savunma Bakanlığı'na) tâyin edildi ve 1885 tarihine kadar bu vazifede bulundu. Bu sırada, bir defa yirmi dört saat, bir defa da üç buçuk ay vazifesiz (mazûl) kaldı. 1885 de Bulgaristan meselesinde savaş taraftarlığı ile suçlanarak Seraskerlik'ten azledildi.

12 Nisan 1897 (1313) de Yunanlılar Tesalya sınırını aştılar. Bu saldırının sonucu Türk-Yunan savaşı başlamış oldu. Müşir, Gazi Ethem Paşa komutasındaki ordularımız Yunanlıları yenilgiden yenilgiye uğratarak, Yunan topraklarına girdi ve Atina yakınlarına kadar vardı. Yunanlılar bozgun halinde geri kaçarlarken almyazılarını büyük devletlere (İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya) bıraktılar. II. Sultan Abdülhamit, Rus Çarı'nın başvurması üzerine, Türk ordusunun daha ileri hareketini durdurdu. İşte Gazi Osman Paşa da bu savaş sırasında, Padişah tarafından müfettiş sıfatıyla Selânik'e gönderilmişti (6 Mayıs 1897).

II. Abdülhamit, Gazi Osman Paşa'nın iki oğluna (Nurettin, Kemalettin Paşalar) iki kızını vermiş ve böylece Sultanla, Paşa dünür de olmuş-

lardır. Osman Paşa, ölünceye kadar Saray Mareşali ve "Yâver-i Ekrem" olarak Saray'da vazifeli kalmıştır. Mâbeyn Müşavirliği (Saray Mareşallığı) vazifesi Gazi Osman Paşa'nın ölümünden sonra münhal kalmış, kimseye de tevcih edilmemiştir. II. Abdülhamit, Selâmlık, yâni Cuma namazını kılmak için yapılan tören sırasında "Hamidiye Camii"ne, araba ile gelirken arabanın etrafında ve arkasında bir çok yakın adamları bulunurdu. Arabanın içinde ve karşısında da Gazi Osman Paşa otururdu. II. Abdülhamit'in karşısında Osman Paşa gibi, kamunun büyük sevgi ve saygısına mazhar olmuş bir kişiyi oturtması da hep şahsına karşı "Sû-i kasd" yapılmasını azaltmak, önlemek düşüncesine dayanıyordu. Bütün hayatını şân, şeref ve başarılarla dolu olan Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa, bu örnek insan, Saray entrikalarına da asla karışmamış "haysiyet ve vekarını" muhafaza etmiş ve hiç bir suretle lekelenmemiştir.

Gene büyük bir Türk Komutanı olarak milletin kalbinde yaşayan, kişiliği ve ünlü savunması hakkında türküler, destanlar yakılan Gazi Osman Paşa, 5 Nisan 1900 tarihinde ölmüş ve vasiyeti üzerine **Fâti**h Sultan Mehmed Türbesi'nin Bahçesi'ne gömülmüştür.